

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 09.05.2024

Kabul Tarihi: 27.05.2024

Yayın Tarihi: 30.06.2024

Yazıt Kùltür Bilimleri Dergisi, 2024, 4(1): 73-99

Research Article

Received Date: 09.05.2024

Accepted Date: 27.05.2024

Published Date: 30.06.2024

DOI Number: 10.59902/yazit.1480999

SANAT VE RİTÜEL: KÜLTÜREL ANTROPOLOJİ BAĞLAMINDA GÜNCEL TARTIŞMALAR

Current Debates in Cultural Anthropology Regarding Art and Rituals

Arif AKBAŞ*

ÖZ

Bu makalede, *sanat ve ritüelin* kültürel antropoloji bağlamındaki güncel tartışmaları ele alınmaktadır. Araştırma, sanat ve ritüelin kültürel bağlamlardaki rolünü, değişen toplumsal dinamikler ve kültürel değişim süreçleri ışığında incelemektedir. Yöntem olarak, *nitel araştırma deseni/ tarihsel sosyoloji-antropoloji* yöntemi kullanılmış ve literatür taraması yapılarak güncel araştırma bulguları değerlendirilmiştir. Araştırma, sanat ve kuttörenin toplumlardaki sosyal yapıyı şekillendirme ve toplumsal kimlik oluşturmada önemli roller üstlendiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, kültürel değişim süreçlerinde sanat ve ritüelin nasıl dönüştüğü ve adaptasyon süreçlerinde nasıl işlev gördüğü üzerinde durulmuştur. Güncel araştırma bulguları, teknolojik gelişmelerin ve küreselleşmenin sanat ve ritüel pratiklerini nasıl etkilediğini ve bu etkilerin kültürel dinamikleri nasıl değiştirdiğini göstermektedir. Çalışma, sanat ve ritüelin kültürel antropoloji bağlamında hala önemli bir araştırma konusu olduğunu ve bu konunun günümüzdeki tartışmalarının kültürel değişimin anlaşılmasında kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Sonuç olarak, sanat ile ritüelin toplumlardaki yerini anlamak, kültürel değişim süreçlerini anlamak ve bu değişimlere uyum sağlamak için önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Kültürel antropoloji, sanat sosyolojisi, sanat antropolojisi, sanat ve ritüel, toplumsal değişim

ABSTRACT

In this article, current debates surrounding art and ritual within the framework of cultural anthropology are explored. The study delves into the roles of art and ritual within cultural settings, considering the evolving social dynamics and processes of cultural transformation. Qualitative research methods/ historical sociology-anthropology were employed as the methodology, and the latest research findings were scrutinized through a comprehensive literature review. The study elucidates the significant roles that art and ritual play in shaping social structures and forging societal identities. Moreover, it examines the transformations undergone by art and ritual amidst cultural shifts and their functionalities in adaptation processes. Contemporary research findings illuminate the impact of technological advancements and globalization on art and ritual practices, showcasing how these influences alter cultural dynamics. The research underscores the enduring relevance of art and ritual as pivotal subjects within cultural anthropology, emphasizing the critical role of ongoing discussions in comprehending cultural evolution. Consequently, grasping the significance of art and ritual within societies is paramount for navigating the complexities of cultural change and effectively adapting to them.

* Öğr. Gör. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu, Sivas-Türkiye. E-posta: arifakbas@yahoo.com. ORCID: 0000-0002-8480-4350.0

Keywords: Cultural anthropology, sociology of art, anthropology of art, art and ritual, social change

Giriş

“Sanat ve Ritüel: Kültürel Antropoloji Bağlamında Güncel Tartışmalar” başlıklı bu makale, kültürel antropolojinin merkezinde yer alan sanat ve ritüel konularına ilişkin güncel tartışmaları derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. İlk olarak, bu makalede ele alınan problem, *sanat ve ritüelin* kültürel antropoloji bağlamında neyi temsil ettiğini ve günümüzde nasıl algılandığını anlamaktır. Bu araştırmanın kapsamı, yapılmış çalışmalar ve seçilen yöntemlerin önemini vurgulanmasıdır. Bu makale, nitel araştırma deseninin kullanılması ve literatür taramasıyla elde edilen güncel araştırma bulgularının değerlendirilmesi üzerine odaklanmaktadır. Bu yaklaşım, sanat ve ritüelin kültürel dinamikler içindeki rolünü ve değişimini anlamak için önemlidir. Bu çalışmanın konusu, sanat ve kuttörenin kültürel antropoloji bağlamında ele alınış biçimi ve çözüm odaklı yaklaşımı açıklamaktır. Bu, sanat ve ritüelin toplumsal yapıyı nasıl şekillendirdiği ve toplumsal kimlik oluşturmada nasıl bir rol oynadığı gibi sorulara odaklanarak, problemi çözmek için nasıl bir yaklaşım benimsendiği vurgulanmaktadır. Makale, yapılan araştırmalardan elde edilen temel bulguları ve bu bulguların sağladığı önemli sonuçları özetlemektedir. Sanat ve ritüelin toplumlardaki önemi ve işlevi, kültürel değişim süreçlerindeki rolü ve teknolojik gelişmeler ile küreselleşmenin etkisi gibi temel değişiniler, bu bölümde ele alınmaktadır. Bu makale, sanat ve ritüelin kültürel antropoloji bağlamında günümüzdeki önemini ve tartışmalarını anlamak için kritik bir kaynak olmayı hedeflemektedir. Bu makale, sanat ve ritüelin kültürel dinamikler içindeki yerini anlamak ve kültürel değişim süreçlerini değerlendirmek için önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Bu makalede, sanat ile ritüel konularını incelemek için tarihsel sosyoloji ve antropoloji yöntemleri kullanılmaktadır. Tarihsel sosyoloji, toplumsal yapıları ve süreçleri tarihsel bağlamda analiz ederken, sanat ve ritüelin gelişimi ve toplumsal işlevlerini anlamaya yardımcı olur. Bu yöntem, ritüellerin ve sanatsal ifadelerin zaman içinde nasıl değiştiğini, toplumsal normları ve değerleri nasıl yansıttığını ve dönüştürdüğünü inceler. Antropoloji ise, insan kültürlerinin çeşitliliğini ve karmaşıklığını anlamak için kültürel bağlamları dikkate alır. Ritüellerin ve sanatın farklı kültürlerdeki yerini ve anlamını derinlemesine araştırır. Bu iki disiplinin birleşimi, sanat ve ritüelin hem tarihsel hem de kültürel boyutlarını kapsayan kapsamlı bir analiz sunar. Makalede kullanılan bu yöntemler, sanat ve ritüelin toplumsal dinamikler üzerindeki etkilerini ve bireyler arasındaki bağları nasıl güçlendirdiğini ortaya koyarak, güncel tartışmalara sağlam bir teorik temel sağlar.

Kavramsal Çerçeve

Kültürel antropoloji, insanların kültürel pratiklerini, inançlarını, değerlerini, normlarını ve sosyal yapılarını anlamaya odaklanan bir disiplindir. Bu disiplin, insan topluluklarının farklı kültürel bağlamalarını ve bu bağlamaların nasıl şekillendiğini araştırarak insan davranışlarının ve sosyal sistemlerin karmaşıklığını incelemektedir. Kültürel antropologlar genellikle alan çalışmaları yaparlar, yani belirli bir toplulukta uzun süre geçirerek o topluluğun kültürünü derinlemesine inceleyen araştırmalar yaparlar. Bu süreçte, dil, sanat, gelenek, ekonomi, politika ve sosyal organizasyon gibi çeşitli alanlara odaklanırlar. Kültürel antropoloji, kültürel farklılıkları ve benzerlikleri anlamak için karşılaştırmalı bir perspektife sahiptir ve genellikle etnografik yöntemler kullanır. Bu disiplin, insanlığın çeşitliliğini ve karmaşıklığını anlamak ve kültürel değişimin süreçlerini analiz etmek için önemli bir araç sunar (Keesing, 1965: 7-15).

Sanat sosyolojisi, sanatın toplumsal ve kültürel bağlamalarını inceleyen bir disiplindir. Bu disiplin, sanatın nasıl üretildiğini, dağıtıldığını, tüketildiğini ve algılandığını anlamak için sosyolojik perspektiflerden yararlanır. Sanat sosyolojisi, sanatın toplum içindeki işlevlerini, sanat eserlerinin sosyal ve ekonomik değerlerini, sanat dünyasındaki g ilişkilerini ve sanatın toplumsal değişim süreçlerindeki rolünü araştırır. Bu disiplin, sanat eserlerinin ve sanatçıların toplumsal ve kültürel bağlamalarıyla ilişkisini anlamak için çeşitli yöntemler kullanır, bunlar arasında anketler, gözlem, derinlemesine mülakatlar ve sanat eserlerinin içeriğinin ve tarzının analizi yer alır. Sanat sosyolojisi, sanatın toplumsal dinamikler içindeki yerini ve toplumun sanata verdiği anlamları anlamak için önemli bir araç sunar. Ayrıca, sanatın toplumsal yapıyı ve kültürel normları nasıl şekillendirdiğini ve yansıttığını anlamak için kapsamlı bir ereve sağlar. Bu nedenle, sanat sosyolojisi, sanatın insanların yaşamında oynadığı karmaşık ve çok yönlü rolü anlamak için kritik bir alan olarak kabul edilir (Wolff, 2021: 1-16).

Sanat antropolojisi, antropolojik perspektiflerle sanatın kökenlerini, işlevlerini, toplumsal bağlamalarını ve insanların sanatla ilişkisini inceleyen bir disiplindir. Bu disiplin, sanatın kültürel çeşitlilik içindeki yerini anlamak için antropolojik yöntemlerden yararlanır. Sanat antropolojisi, insanların sanat yoluyla ifade ettikleri değerleri, inançları ve toplumsal yapıları araştırırken, aynı zamanda sanatın toplum içindeki rolünü, işlevini ve değişen sosyal dinamiklerle nasıl ilişkilendiğini inceler. Sanat antropolojisi, etnografik araştırmalar yoluyla belirli topluluklarda sanat pratiklerini ve ritüellerini inceleyerek sanatın kültürel ve toplumsal bağlamasını anlamaya çalışır. Bu disiplin, sanatın tarihsel, kültürel ve toplumsal anlamını keşfetmek için geniş bir yelpazede çalışmalar yürütür. Sanat antropolojisi, sanatın insan toplumlarında nasıl işlev gördüğünü, toplumların değerlerini, normlarını ve inançlarını nasıl yansıttığını anlamak için önemli bir araç sunar. Ayrıca, sanat antropolojisi, sanatın evrensel ve kültürel özelliklerini karşılaştırmalı bir bakış açısıyla değerlendirerek insanlığın sanatla olan ilişkisini anlamak için kritik bir alan olarak kabul edilir (Schneider, 2012: 56-72).

Sanat ve ritüel, insanlığın tarih boyunca yaşamında önemli bir yer işgal eden iki temel kavramdır. Sanat, insanın yaratıcılığını ve duygusal ifadesini ortaya koymak için kullandığı çeşitli araçları kullanarak ürettiği estetik ve sembolik eserlerdir. Resim, heykel, müzik, edebiyat gibi farklı formlarda karşımıza çıkar. Sanat, sadece estetik bir deneyim sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kültürel, toplumsal ve duygusal bağlamlarda da derin anlamlar taşır. Ritüel ise belirli bir geleneksel düzen içinde gerçekleştirilen, sembolik anlamlar taşıyan ve toplumsal birliği, kimliği veya inanç sistemini pekiştirmeye yönelik olan dini veya törensel eylemlerdir. Ritüeller, insanların toplumsal ve dini yaşamlarında önemli bir rol oynar ve genellikle belirli bir topluluğun değerlerini ve normlarını ifade eder. Hem sanat hem de ritüel, insanların duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılayan yanı sıra toplumsal bağları güçlendirmeye ve kültürel kimliği inşa etmeye hizmet eder. Her ikisi de insan deneyimini derinleştiren ve topluluklar arasında ortak bir anlayışı teşvik eden araçlardır. Bu nedenle, sanat ve ritüel, insanlık tarihindeki sosyal ve kültürel gelişmenin temel taşlarından biridir (Ashley, 1992: 1-11).

Sanat ve toplumsal değişim arasındaki ilişki, insan topluluklarının tarih boyunca yaşadığı dönüşümlerde merkezi bir rol oynamıştır. Sanat, toplumsal değişimin bir yansıması, bir itici gücü ve bir aracı olarak işlev görmüştür. Sanat eserleri, toplumun değerlerini, normlarını, ideolojilerini ve duygusal durumunu yansıtarak bir toplumun ruhunu ve karakterini gösterir. Aynı zamanda, sanat toplumu etkileyebilir ve dönüştürebilir; sanat eserleri, toplumsal değişimi tetikleyebilir, direnci ifade edebilir veya toplumun farklı kesimlerini bir araya getirebilir. Sanatın toplumsal değişime etkisi hem pozitif hem de eleştirel bir şekilde incelenir. Örneğin, sanat, toplumsal adaletsizliklere dikkat çekerek veya insan haklarını savunarak değişim için bir katalizör olabilir. Ayrıca, sanatın popüler kültür aracılığıyla toplumsal normları şekillendirdiği ve toplumun algılarını ve davranışlarını etkilediği de gözlemlenmiştir. Toplumsal değişim ise sanatın biçimini ve içeriğini etkiler; yeni teknolojilerin, politik değişimlerin veya ekonomik dönüşümlerin etkisi altında, sanatın temaları, teknikleri ve işlevleri değişebilir. Sonuç olarak, sanat ve toplumsal değişim arasındaki etkileşim, insanlığın tarihindeki önemli bir dinamik olarak kabul edilir, çünkü her ikisi de birbirini besler ve toplumun evrimine katkıda bulunur (Mesch, 2014: 8-15).

1. Sanatın Gelişimi ve Kültürel Değişim

Sanatın gelişimi, tarih boyunca kültürel değişimlerin ve toplumsal dönüşümlerin etkisiyle şekillenmiş, bu bağlamda farklı dönemlerde çeşitli entelektüel akımlar tarafından yönlendirilmiştir. Antik Yunan ve Roma'da sanat, estetik ve ideal güzellik kavramları etrafında şekillenmiştir. Yunan felsefesi, özellikle Platon ve Aristoteles'in çalışmaları, sanatın doğası ve amacı hakkında derinlemesine tartışmalar sunmuştur. Sanatın, idealler dünyasını yansıtmaya gerektiği fikri, bu dönemin sanatına damgasını vurmuştur. Roma'da ise sanat, daha çok mühendislik ve mimariyle birleşerek pratik ve anıtsal yapılara dönüşmüştür. Ortaçağ'da sanat,

dini temalar ve ikonografi ile yoğun bir Şekilde bağlantılıydı. Hristiyanlık, sanatı inanç ve dini öğretileri yaymak için bir araç olarak kullandı. Bu dönemde entelektüel üretim, manastırlar ve kiliseler etrafında yoęunlaŐmıŐtı. Gotik ve Romanesk tarzlar, dini binalarda ve sanat eserlerinde belirgin bir Şekilde görüldü. Rönesans, sanat ve bilimde büyük bir canlanma dönemi oldu. Antik Yunan ve Roma'nın klasik ideallerine dönüŐ, insan merkezli bir bakıŐ açısını beraberinde getirdi. Bu dönemde sanatçılar, anatomi, perspektif ve ışık-gölge oyunlarını kullanarak daha gerçekçi eserler yaratmaya çalıŐtılar. Leonardo da Vinci, Michelangelo ve Raphael gibi sanatçılar, sanatın entelektüel ve bilimsel yönlerini araŐtırdılar ve geliŐtirdiler. Barok dönemi, duygusal yoğunluk ve dramatik anlatımla karakterize edildi. Sanat, izleyici üzerinde güçlü bir duygusal etki yaratmayı amaçladı. Rokoko ise daha hafif, dekoratif ve zarif bir tarzı benimsedi. Bu dönemlerde sanat hem saray hayatını hem de burjuva kültürünü yansıttı. 18. yüzyılın Aydınlanma dönemi, akıl ve bilimsel düŐüncenin yükseliŐi ile sanatta da yeni ifade biçimlerine yol açtı. Ancak 19. yüzyılda Romantizm, bu akılcı bakıŐ açısına tepki olarak ortaya ıktı. Romantik sanatçılar, doğa, duygular ve bireysel deneyimleri vurguladı. 20. yüzyılın baŐlarında modernizm, sanatta radikal bir dönüşümü temsil etti. Empresyonizm, Fütürizm, Dadaizm, Sürrealizm gibi avangard hareketler, geleneksel sanat anlayıŐlarını sorguladı ve sanatta yenilikçi teknikler ve kavramlar ortaya koydu. Sanat, artık sadece güzellik değil, aynı zamanda toplumsal eleŐtiri ve bireysel ifade aracı haline geldi. Postmodernizm, modernizmin mutlakiyetçi ve evrenselci iddialarını reddedererek, sanatın çoğulculuğunu ve eklektik yapısını vurguladı. Günümüz sanatı, dijital teknoloji, küreselleşme ve kültürel melezlik gibi temalar etrafında Őekillenmektedir. Sanat, bugün, çok çeşitli modeller ve yaklaŐımlar aracılığıyla ifade edilmektedir (Goldbard, 2006: 248). Sanatın tarihsel gelişimi, her dönemde kültürel, toplumsal ve entelektüel deęiŐimlerle derin bir etkileşim içinde olmuştur. Her yeni dönem, bir öncekinin mirasını devralmıŐ, yorumlamıŐ ve kendi çağının değerleri, inançları ve teknolojik olanakları doğrultusunda yeniden ŐekillendirmiŐtir. Bu süreç, sanatın sürekli bir dönüşüm ve yenilik içinde olduğunu göstermektedir.

Sanatın gelişimi ve kültürel değişim arasındaki ilişki, insanlığın tarihinde derin ve karmaşık bir etkileşimi temsil eder. Sanat, insanların duygusal ifadelerini ve yaratıcılıklarını sergiledikleri bir araç olmanın ötesinde, aynı zamanda kültürel değişimlerin izlerini taşır ve Őekillendirir. İnsan topluluklarının geçmiŐten günümüze sanat anlayışı ve uygulamaları, kültürel, sosyal ve ekonomik deęiŐimlerle sıkı sıkıya bağlıdır. Sanat eserleri, toplumun değerlerini, normlarını ve inançlarını yansıtırken, aynı zamanda yeni fikirlerin, teknolojilerin ve toplumsal yapıların etkisi altında deęiŐir ve dönüŐür. Örneğin, Rönesans dönemi Avrupa'sında yaŐanan sanat devrimi, kültürel ve entelektüel bir canlanmanın yanı sıra sanatın bilimsel ve felsefi geliŐmelere de paralel olarak gelişimini simgeler. Sanatın gelişimi, aynı zamanda kültürel etkileŐimlerin ve küreselleşmenin sonucudur. Farklı kültürler arasındaki temaslar ve aliŐveriŐler, sanatın biçimini ve içeriğini etkilerken, sanat

eserleri kültürel kimliklerin karmaşıklığı ve çeşitliliğini yansıtır. Bugün, teknolojik ilerlemelerin ve dijital medyanın etkisiyle sanatın dönüşümü hız kazanmıştır. Sanat eserlerinin üretiminde kullanılan yeni teknolojiler, sanatın erişilebilirliğini artırırken, kültürel etkileşimleri ve değişimi daha da kolaylaştırır. Sonuç olarak, sanatın gelişimi ve kültürel değişim arasındaki ilişki, insanlığın tarihindeki gelişimin önemli bir parçasıdır ve gelecekte de kültürel dinamiklerin anlaşılmasında kritik bir rol oynamaya devam edecektir (Goldbard, 2006: 13-15).

Sanat terimi, genellikle işlevsel amaçları tasvir etmekle birlikte, bazen bir fikri ifade etmek veya iletmekten başka bir işlevi olmayan bir kavramdır; bu nedenle, “sanat” teriminin en iyi nasıl tanımlanacağı sürekli bir tartışma konusudur. Pek çok kitap ve dergi makalesi, “sanat” terimiyle neyin kastedildiğinin temellerini sorgulamıştır. Theodor Adorno, 1969 tarihli *Estetik Teorisi*’nde, “Sanatla ilgili hiçbir şeyin açıkça belirgin olmadığı, bunun açıkça görüldüğü” ifadesini kullanarak bu tartışmanın karmaşıklığına vurgulamıştır (Danto, 2003, s 17). Estetik Teori (Almanca: *Ästhetische Theorie*), Alman filozof Theodor Adorno’nun 1956 ile 1969 yılları arasında yazdığı taslaklardan derlenen ve ölümünden sonra 1970’te yayımlanan bir kitabıdır. Sanatın felsefi incelemesine dayanmasına rağmen, kitap disiplinler arası bir yaklaşım benimser ve çeşitli estetik kuramları içerir. Adorno’nun sınırlardan kaçınma metodolojisine uygun olarak, siyaset felsefesi, sosyoloji, metafizik ve diğer felsefi uğraşların unsurlarını içerir. Adorno, bu ilerlemenin sosyo-politik sonuçlarını göz önünde bulundurarak, sanatın tarihsel gelişiminin izini, kapitalist modernite içindeki paradoksal “yarı-özerklik” durumuna doğru sürer. Bazı eleştirmenler, eseri Adorno’nun başyapıtı olarak tanımlamış ve 20. yüzyılda estetik üzerine yayınlanan en önemli eserler arasında göstermiştir (Adorno, 2004: 1-9).

Estetik Teori’de Adorno, yalnızca sanatta güzelliğın ve yüceliğın işlevi gibi standart estetik kaygılarla değil, aynı zamanda sanat ve toplum arasındaki ilişkilerle de ilgilenir. Modern sanatın, daha önceki sanat dönemlerini rahatsız eden kült ve imparatorluk işlevleri gibi kısıtlamalardan kurtulmasının, sanatın eleştirel kapasitesinin artmasına ve biçimsel özerkliğinin artmasına yol açtığını düşünmektedir. Bu genişletilmiş özerlikle birlikte sanatın toplumsal yorumlara yönelik artan sorumluluğu da gelmektedir. Ancak Adorno, açıkça politikleştirilmiş içeriğın sanatın en büyük eleştirel gücü olduğunu düşünmemektedir; bunun yerine, daha soyut bir tür “hakikat içeriğı”ni (Wahrheitsgehalt) savunmaktadır. Kantçı veya idealist estetiğın aksine, Adorno’nun estetiğı hakikat içeriğini öznenin algısından ziyade sanat nesnesine yerleştirir. Ancak bu tür içerik, sanatın toplumla olan zorunlu mesafesinin ellerindeki öz bilinçten etkilenir ki bu, modern sanatın doğasında var olan uyumsuzluklar gibi durumlarda algılanabilir. Hakikat içeriğı nihai olarak sanat eserinin konuya göre konumundan ve daha büyük toplumsal gelenekten ortaya çıkan çoklu diyalektik etkileşimler arasındaki ilişkide ve ayrıca eserin kendi içindeki içsel diyalektikte bulunur. Adorno, kitabın ithaf edildiğı oyun yazarı Samuel Beckett’i övgüyle anmaktadır (Lamarque ve Olsen, 2018: 50).

“Sanat” kelimesinin son zamanlardaki ana anlamı, genellikle “güzel sanatlar”ın kısaltması olarak kabul edilir. Bu bağlamda, “sanat” terimi, sanatçının yaratıcılığını ifade etmek, izleyicinin estetik duyarlılığını harekete geçirmek veya izleyiciyi “daha ince” Őeyleri düŐünmeye yönlendirmek için kullanılır. Genellikle, eğer beceri işlevsel bir nesnede kullanılıyorsa, insanlar bunu sanat yerine bir zanaat olarak değerlendirirler; bu, birçok aędaŐ Zanaat dŐnr tarafından oldukça tartışılan bir öneridir. Benzer Şekilde, eğer beceri ticari veya endüstriyel bir amaç için kullanılıyorsa, sanat yerine tasarım olarak değerlendirilebilir veya tam tersi, bunlar sanat formları olarak savunulabilir, belki de uygulamalı sanat olarak adlandırılabilir. Örneğin, bazı dŐnrler, güzel sanatlar ile uygulamalı sanat arasındaki farkın, herhangi bir açık tanımsal farklılıktan ziyade, nesnenin gerçek iŐleviyle ilgili olduğunu ileri sürmüŐlerdir (Novitz, 1992: 4-10). 1912 gibi geç bir tarihte bile Batı’da, tüm sanatın güzelliği amaçladığı ve dolayısıyla güzel olmaya çalıŐmayan hiçbir Şeyin sanat olarak kabul edilemeyeceği varsayımı yaygındı. Ancak, Kübistler, Dadaistler, Stravinsky ve daha sonraki birçok sanat hareketi, sanatın tanımında güzelliğin merkezi olduğu anlayıŐa karşı etkili bir Şekilde mücadele etti. Bu mücadele, Danto’ya göre, “güzellik yalnızca 1960’ların ileri sanatında değil, aynı zamanda modern sanatta da ortadan kaybolmuŐtu” ve aynı zamanda o on yılın ileri sanat felsefesinde de belirgindi. Muhtemelen “ifade” (Croce’nin teorilerinde) veya “karşı-evre” (McLuhan’ın teorisinde) gibi bazı kavramlar, güzelliğin önceki rolünün yerini almaya baŐladı. Brian Massumi, “ifade” kavramıyla birlikte “güzelliği” de dikkate aldı (Massumi, 1997: 11-15).

Sanat felsefesi aısından, “güzellik” kadar önemli olan bir diğer görüŐ, yirminci yüzyılda postmodern filozof Jean-François Lyotard tarafından detaylandırılan “yüce” grŐdr. Andr Malraux’un “Sessizliğin Sesleri” gibi eserlerinde detaylandırıdığı başka bir yaklaşım ise, sanatın temelde metafizik bir soruya bir yanıt olduğudur (Turner, 1985, 4-22.). Malraux, sanatın bazen güzelliğe ve yüceliğe (zellikle Rönesans sonrası Avrupa sanatında) yönelmesine rağmen, daha geniş sanat tarihinin gösterdiği gibi, bu niteliklerin sanat için hiçbir Şekilde gerekli olmadığını savunmaktadır (Allan, 2009: 1-10). Belki de (Kennick’in teorisinde olduğu gibi) artık sanatın bir tanımı mümkün değildir. Belki de sanat, Wittgensteinci tarzda (Weitz veya Beuys’de olduğu gibi) birbiriyle iliŐkili kavramların bir kümesi olarak dŐnlmelidir. Diğer bir yaklaşım ise “sanatın” temelde sosyolojik bir kategori olduğunu, sanat okulları, müzeler ve sanatçıların sanat olarak tanımladığı her Şeyin, biçimsel tanımlardan bağımsız olarak sanat olarak kabul edildiğini söylemektir. Bu “sanatın kurumsal tanımı” (ayrıca bkz. Kurumsal EleŐtiri) George Dickie tarafından savunulmuŐtur. Marcel Duchamp ve Andy Warhol (sırasıyla) bunları sanat bağlamına (yani sanat galerisine) yerleŐtiren kadar çoğu kiŐi mağazadan satın alınan bir pisuar veya Brillo Kutusu tasvirini sanat olarak görmüyordu; bu da daha sonra bunların iliŐkilendirilmesini sağladı, sanatı tanımlayan çaęrıŐımlara sahip nesnelere (Dickie, 2004: 47-54).

Uslucler sıklıkla, bir sanat eserini sanat yapan Şeyin, bir nesnenin herhangi bir iÇsel özelliği ya da topluma sunulduktan sonra sanat dünyasının kurumları tarafından ne kadar iyi karŐılandığı değil, yaratılma ya da görülme süreci olduğunu öne sürerler. EĞer bir Őair, Őiir niyetiyle birkaç satır yazarsa, onun yazılma süreci onu Őiir yapar. Oysa bir gazeteci, daha sonra daha uzun bir makale yazmasına yardımcı olmak iÇin, bunları kısa notlar olarak tasarlayarak tamamen aynı kelime dizisini yazarsa, bunlar bir Őiir olmayacaktır. Leo Tolstoy ise “Sanat Nedir?” adlı eserinde Őunu iddia eder: (1897), Bir Şeyin sanat olup olmadığına karar veren Şeyin, yaratıcısının niyeti değil, izleyici tarafından nasıl deneyimlendiğidir (Tolstoy, 1995: 3-4). Monroe Beardsley gibi iŐlevselciler, bir eserin sanat olarak sayılıp sayılmayacağıının, onun belirli bir bağlamda oynadığı iŐleve bağlı olduğunu ileri sürer; aynı Yunan vazosu bir bağlamda sanatsal olmayan bir işlev görebilir (Őarap taŐı-mak), başka bir bağlamda sanatsal bir işlev görebilir [insan figürünün güzelliğini takdir etmemize yardımcı olabilir] (Beardsley, 1975: 31-39). Marksist sanatı tanımlama giriŐimleri, sanatın üretim biŐimindeki yerine odaklanır. Örneğin Walter Benjamin’in “retici Olarak Yazar” adlı denemesinde olduğu gibi, ve/ veya sınıf mücadelesindeki siyasi rolüne önem verir (Benjamin, 2003: 5-10). Marksist filozof Louis Althusser’in bazı kavramlarını gözden geŐiren Gary Tedman, sanatı; üretim iliŐkilerinin estetik düzeyde toplumsal olarak yeniden üretilmesi aŐısından tanımlamıŐtır (Tedman, 2012: 4-5).

Walter Benjamin, sanatın gelişimi ve kültürel değişim konusunda okŐa bilen “Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit” (*Mekanik Yeniden retim ağında Sanat Eseri*), 1935) kitabını yazmıŐ ve bu konuyu tartıŐmıŐtır. Walter Benjamin’in “*Mekanik Yeniden retim ağında Sanat Yapıtı*” adlı eseri, mekanik yeniden üretim bir sanat eserinin aurasını (benzersizliğini) deĐersizleŐtirdiĐi iddiasını ne süren ve bu durumu aŐıklayan bir kültürel eleŐtiri makalesidir. Mekanik yeniden üretim çağında, geleneksel ve ritüel değerlerin bulunmadığı bir dönemde, sanat üretimi doğası gereği politika pratiğine dayanacaktır. Nazi rejiminin hüküm sürdüğü Almanya’da kaleme alınan bu makalede Benjamin, kitle kültürü toplumunda “sanat politikasındaki devrimci taleplerin formüle edilmesine yardımcı olabilecek” bir sanat teorisi sunar. Walter Benjamin, bu eserinde kapitalist bir toplumda sanatın sanatsal, kültürel, sosyal, ekonomik ve politik işlevlerini ele alır. Makalenin konusu ve temaları arasında bir sanat eserinin aurası, eserin sanatsal özgünlüğü, sanat eserinin kültürel otoritesi ve sanat üretimi iÇin siyasetin estetikleŐtirilmesi gibi konular yer alır. Benjamin’in bu makalesi, sanat tarihi, mimari teori, kültürel çalışmalar ve medya teorisi alanlarında yapılan araŐtırmalar iÇin önemli bir referans haline gelmiştir (Scannell, 2003: 74-89).

Benjamin, geŐmiŐ çağlarda yaratılan ve geliŐtirilen sanat eserlerinin aĐdaŐ sanat eserlerinden ne kadar farklı olduğunu ortaya koymak iÇin Paul Valry’in “The Conquest of Ubiquity” (1928) adlı makalesinden alıntı yaparak bir sanat teorisinin tematik temellerini sunmaktadır. Bir sanat eserini modern zaman bağlamında

anlamak için sanatın, sanatsal tekniğin anlaşılması ve işlenmesinin giderek gelişmesi gerektiğini vurgulamaktadır. “Güzel sanatlar tarihinde, günümüzden oldukça farklı zamanlarda, etki gücü günümüz standartlarına göre önemsiz olan insanlar tarafından geliştirilmiş ve çeşitli türler ve kullanım alanları oluşturulmuştur. Ancak, tekniklerimizin şaşırtıcı gelişimi, ulaştığı uyum ve kesinlik, yarattığı fikir ve alışkanlıklar, kadim güzel sanatlarda derin değişikliklerin yaklaşmakta olduğunu kesinleştiriyor. Artık bütün sanatlarda eskisi gibi düşünülemeyen, ele alınmayan ve modern bilgi ve gücümüzden etkilenmeyen bir fiziksel unsur var. Son yirmi yıldır ne madde ne uzay ne de zaman ezelden beri olduğu gibi kalmadı. Sanatın tüm tekniğini dönüştürecek, dolayısıyla sanatsal buluşu etkileyecek ve hatta belki de sanat anlayışımızda şaşırtıcı bir değişime yol açacak büyük yenilikler beklemeliyiz” (Valry, 1928: 3).

Makalenin nsznde Benjamin, kapitalist bir toplumun örgütlenmesine ve sanatın kapitalist bir toplumda hem kamusal hem de özel alandaki yerine ilişkin Marksist analizler sunmaktadır. Ayrıca, proletaryanın ekonomik sömürüsüyle sonuçlanacak ve böylece kapitalizmi ortadan kaldıracak sosyo-ekonomik koşulları üretecek kapitalizmin gelecekteki gelişmelerini tahmin etmek için toplumun sosyo-ekonomik koşullarını açıklar. Benjamin, bir sanat eserinin yeniden üretilmesine yönelik mekanik araçların tarihsel ve teknolojik gelişmelerini gözden geçirirken, sanatsal yeniden retim, Antik Yunan’daki (M 12.-9. yüzyıllar) dökümhane ve damga değirmindeki endüstriyel sanatlar gibi modern bir insan etkinliği olmadığını tespit eder. Modern sanatlar, gravür, litografi ve fotoğraf gibi endüstriyel seri üretim teknikleri, bir sanat eserinin mekanik olarak çoğaltılmasında bir sanatçının elle yeniden üretmesinden daha fazla doğruluk sağlar. Bu teknikler, usta bir sanatçının yarattığı eserin ruhunu ve detaylarını daha etkili bir şekilde yansıtabilir (Benjamin, 1935: 1).

Bu manifesto açıklık erdemine sahiptir. Formülasyonları diyalektikiler tarafından kabul edilmeyi hak eder. Son zamanların savaş estetiği şöyle görünmektedir: Üretim glerinin doğal kullanımı mülkiyet sistemi tarafından engellendiğinde, teknik cihazların, hızın ve enerji kaynaklarının artışı, yapay bir kullanımı zorlayacaktır ve bu savaşta bulunur. Savaşın yıkıcılığı, toplumun teknolojiyi kendi organı olarak dâhil etmek için yeterince olgun olmadığını, teknolojinin ise toplumun temel gleriyle yeterince başa çıkacak şekilde geliştirilmediğini kanıtlar. İmparatorluk savaşının korkunç özellikleri, üretim sürecinde muazzam üretim araçları ile bunların yetersiz kullanımı arasındaki uyumsuzluğa bağlanabilir - başka bir deyişle, işsizlik ve pazarların eksikliğine. İmparatorluk savaşı, teknolojinin, toplumun doğal malzemesine verdiği talepleri “insan malzemesi” şeklinde topladığı bir isyandır. Toplum, nehirleri kurutmak yerine insanları siperlerin içine yönlendirir; tohumları uçaklardan bırakmak yerine şehirlerin üzerine kundaklayıcı bombalar bırakır ve gaz savaşıyla aura yeni bir şekilde yok edilir. “Fiat ars - pereat mundus,” diyor Faşizm ve Marinetti’nin kabul ettiği gibi, savaşın teknoloji tarafından

değiştirilmiş bir duyuşal algının estetik tatminini sağlamasını bekliyor. Bu açıkça "l'art pour l'art"ın tamamlanmasıdır. Homeros zamanında Olimpos tanrıları için bir nesne olan insanlık, şimdi kendisi için bir nesnedir. Kendi yabancılaşması, kendi yok oluşunu birinci derecede estetik bir haz olarak deneyimleyebilecek kadar bir seviyeye ulaşmıştır. Bu, Faşızmin estetikleştirdiği politika durumudur. Komünizm, sanatı politize ederek buna yanıt verir (Benjamin, 1935: 20). John Berger, yirminci yüzyılın sonlarında yayınlanan *Ways of Seeing* (Görme Biçimleri, 1972) adlı televizyon programında, Walter Benjamin'in siyaset ve sanat üretimine içkin toplumsal sınıf ve ırksal kastın ağdaş temsillerini açıklamak için kaleme aldığı makalenin temalarını geliştirdi ve derinleştirdi. Modern sanatsal üretim ve sanatsal yeniden üretim araçları, bir sanat eserini metaya dönüştürürken, sanatın estetik, kültürel ve politik otoritesini yok etmiştir: "İlk defa, sanat imgeleri geçici, her yerde hazır ve nazır hale geldi, asılsız, mevcut, değersiz, bedava" nk bunlar orijinal sanat eserinin orijinallik havasından yoksun ticari ürünlerdir (Berger, 1972: 32-34).

Antropoloji alanında "Sanat ve Ritüel" konusuna odaklanmış birçok önemli antropolog ve eseri bulunmaktadır. Clifford Geertz; "Yakın Bulunuşlar: Anlamın Dışavurumu zerine Denemeler" (1973) Geertz, sembolik antropolojinin öncülerinden biridir ve ritüel ve sembolizm konularında derinlemesine çalışmıştır. Victor Turner; "Ritüel ve Sembolik Zıtlıkların Sosyolojisi" (1969) Turner, ritüel, performans ve sembolizm alanında nc çalışmalar gerçekleştirmiş ve toplumsal yapılar ile ritüeller arasındaki ilişkileri incelleme ele almıştır. Michael Taussig; "şeytanın Semiotiği" (1980) Taussig, Latin Amerika'daki sihir, by ve ritüeller üzerine yaptığı etnografik çalışmalarla tanınır ve modern toplumlardaki sembolik pratikleri analiz eder. Stanley Tambiah; "Sihrin Kültürel Politikası: Sihir, İncanın, Bilginin ve İnsan Doğasının Sosyal Tarihi" (1990) Tambiah, Güneydoğu Asya'daki ritüel ve sihirsel pratikler üzerine çalışmış ve bu pratiklerin kültürel ve politik dinamiklerini araştırmıştır. Catherine Bell; "Ritüel: Perspektifler ve Tanımlamalar" (1997) Bell, ritüel konusunda çok boyutlu bir yaklaşım sunar ve ritüelin nasıl tanımlanabileceği üzerine geniş bir inceleme yapar. Roy Rappaport; "Ekoloji, Sembolizm ve Ritüel" (1979) Rappaport, Papua Yeni Gine'deki Maring halkının ritüel ve sembolizm pratiklerini inceler ve bu pratiklerin ekolojik bağlamlarını vurgular. Barbara Myerhoff; "Günlük Ritüeller: Performans ve Toplumsal Değişim" (1977) Myerhoff, ritüellerin toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini inceler ve ritüellerin bireyler ve toplumlar üzerinde nasıl bir dönüşüm yarattığını araştırır. Sally Falk Moore; "Ritüel ve Gc: Otorite, Ritüel ve Siyasal İletişim" (1978) Moore, ritüel ve gc ilişkilerini analiz eder ve ritüellerin otorite ve siyasal iletişim bağlamındaki rollerini inceler. Marcel Mauss; "Bedi İktisat ve İlahi Kullanım" (1925) Mauss, ritüel ve hediye ekonomisi arasındaki ilişkiyi ele alır ve topluluklarda ritüel takasın sosyal bağlar üzerindeki önemini vurgular. Alfred Gell; "Sanat ve Ajans: Bir Materyal Kültürel İletişim Teorisi" (1998) Gell, ritüel ve sanat arasındaki ilişkiyi materyalist bir bakış açısıyla inceler ve sanat eserlerinin nasıl bir ajansa sahip olduğunu araştırır. Bu

antropologlar ve eserleri, ritüel ve sanatın toplum içindeki rollerini, sembolik anlamlarını ve kültürel bağlamlarını anlamak için önemli bir kaynak sağlar.

Sanatın gelişimi ve kültürel değişim, antropoloji alanında önemli bir konudur çünkü sanatın değişimi, insan toplumlarının kültürel ve sosyal dinamiklerini anlamak için bir pencere sunar. Sanat, insanların duygularını, düşüncelerini ve deneyimlerini ifade etme biçimi olarak kabul edilir ve bu ifade biçimi zamanla farklı kültürel bağlamlarda değişime uğramıştır. İnsanlık tarihinde, sanatın gelişimi büyük ölçüde toplumların sosyal, ekonomik ve dini yapılarıyla ilişkilidir. İlk insanlar, mağara resimleri [petroglif] gibi basit formlarda sanatı kullanarak çevrelerini, avlanma sahnelerini ve mitolojik inançlarını ifade etmişlerdir. Bu dönemde sanat, toplumun ortak deneyimlerini paylaşma ve toplumsal bağları güçlendirme işlevi görmüştür. Antropologlar, toplumdaki sanatın gelişiminin, o toplumun sosyal yapısına ve değer sistemlerine bağlı olduğunu belirtirler. Örneğin, feodal toplumlarda kilise ve saray gibi elit gruplar tarafından desteklenen dini ve dini olmayan sanatlar yaygınken, modern kapitalist toplumlarda sanat genellikle piyasa koşullarına ve tüketim alışkanlıklarına göre şekillenir. Kültürel değişim, göç, ticaret, fetih ve kültürel etkileşim gibi faktörlerden kaynaklanır ve bu da sanatın gelişimini etkiler. Antropologlar, kültürel değişimin sanat üzerindeki etkisini inceleyerek, bir kültürün sanatsal ifadelerinin nasıl değiştiğini ve dönüştüğünü anlamaya çalışırlar. Örneğin, kültürel etkileşim sonucunda bir toplumun sanatsal tarzları, teknikleri ve motifleri değişebilir ve yeni bir sentez ortaya çıkabilir. Sanatın gelişimi ve kültürel değişim arasındaki ilişkiyi anlamak, insan toplumlarının karmaşık doğasını ve tarih boyunca yaşadıkları dönüşümleri değerlendirmemize yardımcı olur. Antropolojik çalışmalar, sanatın gelişimini ve kültürel değişimin etkilerini anlamak için çeşitli yöntemler ve teoriler kullanır ve bu çalışmalar, insanlığın geçmişini ve geleceğini anlamak için önemli bir kaynak oluşturur (Schneider, 2012: 56-72).

Sanat antropolojisi tarihinde heyecan verici bir aşamaya girmiştir. Çoğu antropoloğun dikkate almadığı bir azınlık ilgisi olmaktan, disiplinde daha merkezi bir role doğru ilerlemektedir. Geçmişte, sanattan uzaklaşma, antropologların genel olarak materyal kültüre olan tutumlarından kaynaklanmıştır. Ayrıca, bazı antropologlar için rahatsız edici bir alan haline getiren, aşırı dar bir Avrupa-Amerikan sanat anlayışından kaynaklanmıştır. Bu tanımın darlığının antropolojik analizi engelleyen nedenleri hem ilginç hem de problemli olmuştur, çünkü tarihsel olarak antropologlar kendi kültürlerinin önyargılarına eleştirel bir tavır almışlardır. Bir asırdan fazla bir süredir, din, sihir, soy, cinsiyet, hukuk ve ekonomi tanımları üzerine yapılan tartışmalarda öncü olmuşlardır, ancak sanat, en azından antropolojide, bu tanımsal tartışmaların dışında kalmıştır. Ancak Avrupa-Amerikan sanat pratiği bağlamında, sanatın tanımı diğer tanımlar kadar tartışmalı olmuştur ve gerçekten de antropolojik düşünme biçimleri genellikle sanat hakkındaki tartışmalarda etkili olmuştur, ancak antropoloji uygulayıcıları genellikle bu tartışmalardan uzak kalmışlardır. Antropologların sanatı verileri arasına dâhil etmeye karşı

sergiledikleri rahatsızlık, arkeoloji gibi ilgili disiplinlerle paylaşılmaktadır, burada kaya sanatı uzun süre diğer verilerden ayrılmış, bağlı, tutkulu ve bazen takıntılı inananların bir alt disiplininin endişelerine indirgenmiştir. Gerçekten de ancak son zamanlarda normal bir arkeolojik kayıt parçası olarak kabul edilmeye başlamıştır. Marjinal bir konumda olmanın olumlu yönleri vardır. Sanat çalışmalarını doğası ge-reği disiplinin dar sınırlarının dışından gelen fikirlerle disiplinler arası bir niteliğe sahiptir ve sıklıkla akademiden dışarıdan gelmektedir (Morphy ve Perkins, 2006: 1).

2. Ritüelin Toplumsal İşlevleri ve Dönüşümü

Ritüel, insan toplumlarında yaygın olarak bulunan ve sosyal, kültürel ve dini yaşamın önemli bir parçası olan bir fenomendir. Antropologlar, ritüelin toplumsal işlevlerini ve dönüşümünü inceleyerek, insanların toplumsal düzenlerini ve kültürel kimliklerini nasıl Őekillendirdiđini anlamaya çalışırlar. Ritüel, toplumsal birliği pekiştirmenin ve toplumun değerlerini yeniden üretmenin bir yolu olarak işlev görür. Bir ritüel, belirli bir topluluğun kimliğini ve birliğini vurgulayabilir ve toplum yeleri arasında ortak bir anlam ve bağlantı duygusu yaratabilir. Örneğin, düğün törenleri, cenaze törenleri, bayramlar ve dini ibadetler gibi ritüeller, toplumsal bağ-ları güçlendirir ve toplumun srekliлиđini sağlar. Antropologlar, ritüellerin toplumsal işlevlerini anlamanın yanı sıra, ritüellerin zaman içinde nasıl değiştiğini ve d-nşğn de incelerler. Toplumsal yapıdaki değişimler, teknolojik ilerlemeler, kültürel etkileşimler ve ekonomik faktörler gibi birçok faktör, ritüellerin biçimini ve işlevini etkiler. Örneğin, geleneksel ritüellerin modernleşme sürecinde nasıl de-điřtiđi ve uyum sağladığı sıklıkla araştırma konusudur. Ritüellerin dönüşümü, ba-zen toplumsal değişimlere uyum sağlamak için gerçekleşirken, bazen de toplumsal normları ve değerleri yeniden tanımlamak için bilinçli bir Şekilde gerçekleştirilir. Örneğin, toplumların g, küreselleşme veya siyasi değişim gibi büyük dönüşüm-lerle karşı karşıya kaldığı durumlarda, ritüellerin işlevleri ve biçimleri değişebilir. Bu dönüşümler sırasında, bazı geleneksel ritüeller terk edilebilirken, yeni ritüeller ortaya çıkabilir veya eski ritüellerin yeniden yorumlanmasıyla dönüşebilir. Rite-lin toplumsal işlevleri ve dönüşümü, antropolojik araştırmaların önemli bir konu-sunu oluşturur. Ritüeller, toplumların yapısını ve kültürel kimliğini Őekillendiren güçlü bir araç olarak görülür ve bu nedenle onların işlevlerini ve değişimlerini an-lamak, insan toplumlarının karmaşıklığını ve dinamiklerini daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir (Kpping vd. 2006: 7-9).

Ritüelin toplumsal işlevleri ve dönüşümü, günümüzde birçok farklı kültürde çeşitli örneklerle görülebilir. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, dijital ritüellerin yk-selişi dikkat çekmektedir. Örneğin, sosyal medya platformlarında düzenlenen e-şitli etkinlikler, online topluluklar arasında bağlantılar oluşturur ve belirli bir amaç veya anlamı vurgular. Doğum günü kutlamaları, online anma törenleri veya sanal topluluk buluşmaları gibi dijital ritüeller, toplumsal bağların sürdürülmesine kat-kıda bulunur. Günümüzde, evresel ritüellerin yeniden değerlendirilmesi ve

dönüşümü gözlemlenmektedir. İklim değişikliği ile ilgili endişelerin artmasıyla birlikte, bazı topluluklar çevresel ritüellerini güncellemekte ve çevreyi koruma ve sürdürülebilirlik mesajlarıyla entegre etmektedir. Örneğin, geleneksel tarım ritüelleri artık çevre dostu uygulamalarla birleştirilerek gerçekleştirilebilir. Küreselleşmenin artmasıyla birlikte, farklı kùltürler arasındaki etkileşim ritüellerin dönüşümüne yol açar. Örneğin, Batı toplumlarından alınan yoga veya meditasyon ritüelleri, doęu kùltürlerinde yeniden yorumlanarak benimsenir. Benzer şekilde, farklı etnik gruplar arasındaki evlilikler veya göç nedeniyle, geleneksel ritüeller yeni bir şekil alabilir ve kùltürel öğeler arasında sentez oluşabilir. Günümüzde, sosyal ve politik protestoların ritüel bir boyutu olduğu da gözlemlenmektedir. Örneğin, sokak gösterilerindeki belirli sembollerin kullanımı, katılımcılar arasında birlik ve dayanışma duygusu oluşturur ve protestonun amacını vurgular. Ayrıca, belirli sloganların veya marşların tekrarlanması da ritüel bir karakter taşıır ve protesto hareketlerinin kimliklerini güçlendirir. Bu örnekler, ritüelin toplumsal işlevlerinin ve dönüşümünün günümüzde hala önemli olduğunu ve çeşitli sosyal, kùltürel ve politik bağlamlarda farklı şekillerde ifade edildiğini göstermektedir. Bu durumlar, ritüellerin toplumlar arasındaki bağları güçlendirmeye, kimlikleri şekillendirmeye ve toplumsal değişime uyum sağlamaya nasıl katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Türkiye’de ritüellerin toplumsal işlevleri ve dönüşümü, çeşitli sosyal, kùltürel ve politik bağlamlarda gözlemlenebilir. Türkiye’de, geleneksel dini ritüellerin modernleşme süreciyle birlikte yeniden yorumlandığına sıkça tanık olunur. Özellikle genç nesiller arasında, dini bayramlar ve ibadetlerin klasik anlamlarının yanı sıra farklı yorumları ve uygulamaları da benimsenmektedir. Örneğin, Ramazan ayında iftar sofraları düzenleme geleneği, sosyal medya aracılığıyla paylaşılarak modern bir ritüel haline gelmiştir. Türkiye’de kùltürel festivaller, zamanla dönüşerek modern yaşam tarzına uygun hale gelmiştir. Özellikle yöresel festivaller, geleneksel ritüellerin yanı sıra modern etkinliklere de ev sahipliği yapar. Örneğin, Nevruz kutlamaları, geleneksel dans ve müzik performanslarının yanı sıra modern konserler ve etkinliklerle kutlanır. Türkiye’de sosyal ve politik protestoların ritüel bir boyutu bulunmaktadır. Özellikle İsrail’in Filistin’e yönelik uygulamalarına dair protestolar gibi büyük hareketlerde, belirli sloganlar, semboller ve ritüel eylemler protestocular arasında birlik ve dayanışma duygusu oluşturur. Ayrıca, 1 Mayıs gibi ulusal bayramlarda yapılan gösteriler de toplumsal bir ritüel niteliği taşıır. Türkiye’de aile ve toplumsal kutlamaların da dönüşümü gözlemlenir. Özellikle düğün ve nişan törenleri, geleneksel ritüellerin yanı sıra modern unsurları da içerir. Geleneksel kına geceleri veya düğün eğlenceleri, zamanla farklılık göstererek modern trendlere uyum sağlamıştır. Bu örnekler, Türkiye’de ritüellerin toplumsal işlevlerinin ve dönüşümünün çeşitli yönlerini göstermektedir. Geleneksel ritüellerin modern yaşam tarzına uyum sağlanması ve yeni anlamlar kazanması, Türkiye’deki toplumsal ve kùltürel değişimin bir yansımasıdır.

3. Teknolojik Gelişmelerin Sanat ve Ritüel Üzerindeki Etkileri

Teknolojik gelişmelerin sanat ve ritüel üzerindeki etkileri, insanın sanatı yaratma ve ritüelleri icra etme biçimlerini derinden değiştirmiştir. Bu değişim, sanatın ve ritüellerin tanımını yeniden şekillendirmekte ve insanların bu alanlardaki deneyimlerini dönüştürmektedir. Bu pasajda, teknolojik ilerlemelerin sanat ve ritüel üzerindeki etkilerini entelektüel bir perspektiften değerlendireceğiz. Teknolojik gelişmeler, sanat alanında üretkenliği artırmış ve sanatçıların yaratıcılık potansiyelini genişletmiştir. Özellikle dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte, sanat eserleri dijital platformlarda üretilebilir, sergilenebilir ve paylaşılabilir hale gelmiştir. Sanatçılar, bilgisayar tabanlı grafik programları, dijital illüstrasyon teknikleri ve sanal gerçeklik gibi araçlar kullanarak yeni ve çeşitli eserler yaratabilmektedir. Bu da sanatın erişilebilirliğini artırırken, sanat üretimini demokratikleştirmekte ve farklı perspektiflerin ifadesine olanak sağlamaktadır.

Ancak, teknolojik gelişmelerin sanat alanındaki etkileri sadece üretim sürecini değil, aynı zamanda sanat eserlerinin deneysel boyutunu da değiştirmiştir. Sanatın dijitalleşmesiyle birlikte, izleyiciler sanat eserleriyle etkileşime geçme biçimleri de değişmiştir. Sanal galeriler, artırılmış gerçeklik deneyimleri ve dijital sanat platformları, izleyicilere sanat eserlerini farklı açılardan keşfetme ve deneyimleme fırsatı sunar. Bu da sanatın daha katılımcı bir deneyim haline gelmesini sağlar ve izleyicilerin sanat eserlerine daha yakından bağlanmalarına olanak tanır. Teknolojik gelişmelerin ritüeller üzerindeki etkileri de dikkate değerlidir. Geleneksel ritüeller, dijitalleşme ve globalleşme süreçleriyle birlikte değişim geçirmiş ve yeni formlar almıştır. Örneğin, dinî ibadetlerin çevrimiçi platformlarda gerçekleştirilmesi, dijital medya aracılığıyla yapılan anma ve kutlama törenleri ve sanal topluluklar arasında paylaşılan ritüeller gibi örnekler gözlemlenebilir. Bu durum, ritüellerin geleneksel mekân ve zaman sınırlarını aşarak daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlarken, aynı zamanda geleneksel ritüellerin özgünlüğünü ve derinliğini de sorgulamaya açar. Ancak, teknolojik gelişmelerin sanat ve ritüel üzerindeki etkileri sadece olumlu değildir. Özellikle dijital sanatın ve çevrimiçi ritüellerin yaygınlaşmasıyla birlikte, sanatın ve ritüellerin ticarileşmesi, standartlaşması ve yüzeyselleşmesi gibi riskler de ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, teknolojik araçların ve dijital platformların erişim sorunları ve dijital uçurum gibi sorunlar da göz ardı edilmemelidir. Teknolojik gelişmelerin sanat ve ritüel üzerindeki etkileri karmaşık ve çok yönlüdür. Bu etkilerin doğru bir şekilde anlaşılması ve yönetilmesi, sanatın ve ritüellerin toplumsal değerlerini koruyarak gelecekteki dönüşümlere uyum sağlamasını sağlamak için önemlidir (Thompson ve Mukhopadhyay, 2023: 66-73).

Minso Kim, bu konuda "Newly generated ritual in the age of digital technology" (Dijital teknoloji çağında yeni oluşturulan ritüel) diye bir makale yazmıştır. Bu çalışmanın amacı, felsefeci Walter Benjamin'in 1936 tarihli "Mekanik Üretim Çağında Sanat Eseri" adlı makalesindeki, geniş çapta çoğaltılan sanat eserlerinde aura ve ritüelin kaybolmasıyla ilgili ünlü iddiasını yeniden inşa etmektir. Sanal

alan içinde dolaşan sanat eserlerini tanıtarak, dijital teknoloji çağında, birçok örneğin bize kitlesel çoğaltmanın aura'nın varlığını desteklediğini; yeni ritüel olgularının yaratılmasına yol açtığını ve hem ritüellerin 'kaybolması' fikrini hem de yeniden kazanıldığını hem de dönüştüğünü göstermektedir. Bu makalede, bu yeni oluşturulan ritüellerin dönüşümü, evrimii fan kurgusu aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, makale, Star Trek televizyon dizisindeki karakter Spock tarafından yaratılan ritüelleri detaylandırır (Roddenberry, 1966-69), ardından 1990'ların Kore popüler kültür fenomeni olan fan kurgusunu ele alır. Ayrıca, kapsam, K-pop'u içeren 'okul sonrası programlar'ın bir örneğini içerecek Şekilde genişler, böylelikle dijital alanların evrimii sanat eserleri aracılığıyla yeni ritüel biçimlerinin üretilmesine ve geliştirilmesine olanak tanır. Bu makale, Amerikan televizyonundaki film ve aura ile ilgili sosyokültürel örneklerden yola çıkarak, ardından iki Kore hayran topluluğunu vurgulayarak Benjamin'in fikirlerinin sanat eserlerinin dijital ortamlarda dolaşımını da içerecek Şekilde genişletilmiş bir yorumunu önermektedir (Kim, 2018: 179).

Dijital teknolojinin sanat dünyasına derin etkileri oldu; sanatı yaratma, deneyimleme ve tktme biçimimizi dönüştürdü. Dijital araçların yükselişiyle birlikte, sanatçıların elinde artık sanatın ne olabileceğine dair olasılıkları genişleten bir dizi yeni teknik ve araç bulunmaktadır. Dijital teknolojinin sanat üzerindeki en önemli etkilerinden biri yaratıcı sürecin demokratikleşmesidir. Dijital araçlar, herkesin eserlerini yaratmasını ve dünyayla paylaşmasını her zamankinden daha kolay hale getirerek, bir zamanlar sanatçıları seçilmiş birkaç kişiyle sınırlayan giriş engellerini yıkmıştır. Bu, sanat dünyasında yeni seslerin ve bakış açılarının çoğalmasının yanı sıra stil ve teknik çeşitliliğinin de artmasına yol açmıştır. Dijital teknoloji aynı zamanda sanatı deneyimleme ve tktme Őeklimizi de değiştirmiştir. İnternet ve sosyal medya sayesinde artık tek bir tıklamayla dünyanın dört bir yanından sonsuz sayıda sanat eserine ulaşabiliyoruz. Sanat eserlerini yüksek çözünürlükte görüntüleyebilir, yakınlılaştırarak ayrıntıları inceleyebilir ve hatta bazı parçalarla yeni ve yenilikçi yollarla etkileşime geçebiliriz. Sonuç, dünyanın her yerindeki sanatseverler için daha sürükleyici ve ilgi çekici bir deneyimdir. Ayrıca, dijital teknoloji video oyunları, dijital enstalasyonlar ve sanal gerçeklik deneyimleri gibi tamamen yeni sanat formlarının ortaya çıkmasına neden oldu. Bu yeni ortamlar, sanatçılara heyecan verici bir tval sunarak sanatın ne olabileceği ve nasıl deneyimlenebileceğinin sınırlarını genişletiyor. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, sanatın geleceği daha da heyecan verici ve dinamik olacak gibi görünüyor. Yapay zekâ ve makine öğreniminin yükselişiyle birlikte, insan ve makine yaratıcılığı arasındaki çizgiyi bulanıklaştıran yeni sanat biçimlerinin ortaya çıktığını görebiliriz. Blockchain teknolojisinin ortaya çıkışıyla birlikte hem sanatçıları hem de koleksiyoncuları gclendirecek yeni sahiplik ve dağıtım modelleri görebiliriz. Dijital teknolojinin geleneksel sanat formları üzerindeki etkisinin yanı sıra, yapay zekâ kullanılarak yaratılan tamamen yeni sanat formlarının ortaya çıkışına da tanık oluyoruz. Midjourney gibi

platformlar, makine öğrenimi algoritmalarını kullanarak sanatın sınırlarını zorlayan çarpıcı eserler yaratıyor. Bu platformlar, algoritmaları mevcut sanatın geniş veri kümeleri üzerinde eğiterek, geleneksel sanatın stilistik ve kavramsal unsurlarını kullanarak ve aynı zamanda yapay zekâ ile mümkün olanın sınırlarını zorlayarak tamamen yeni çalışmalar ortaya koyuyorlar. Yapay zekâ tarafından üretilen bu yeni sanat dalgası, sadece sanatsal ifade olanaklarını genişletmekle kalmıyor, aynı zamanda dijital çağda insan yaratıcılığının rolü ve yazarlığın doğası hakkında da soruları gündeme getiriyor. Yapay zekâ ilerledikçe, makineler tarafından yaratılan, insan ve makine yaratıcılığı arasındaki çizgiyi daha da bulanıklaştıran, çığır açan daha fazla sanat eseri görmeyi bekleyebiliriz (URL-1).

Yakın gelecekte, yapay zekâ tarafından üretilen sanatın, sanat dünyasında giderek daha önemli bir rol oynayacağı açıktır. Yapay zekâ geliştikçe, daha karmaşık ve incelikli sanat eserleri yaratma kapasitesine sahip daha karmaşık algoritmaların ortaya çıkması beklenmektedir. Ek olarak, sanatçılarn yaratıcı süreçte yapay zekâ sistemleriyle iş birliği yapmasına olanak tanıyan yeni platformların ortaya çıktığını görebiliriz, bu da insan ve makine yaratıcılığı arasındaki çizgiyi daha da bulanıklaştırır. Yapay zekâ tarafından üretilen sanat daha fazla ana akım tanınırlık kazandıkkça, sanat eserinin yaratılmasında yapay zekâ sisteminin rolüne öncelik veren yeni sahiplik ve dağıtım modellerinin ortaya çıktığını da görebiliriz. Sonuç olarak, yapay zekâ tarafından üretilen sanatın yükselişi, sanat dünyasında sanatın ne olduğuna ve ne olabileceğine dair anlayışımızı temelden dönüştürme potansiyeline sahip yeni ve güçlü bir yönü temsil ediyor (URL-1).

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerleme önemli bir toplumsal dönüşüme yol açıyor. 2000'lerin başındaki Sanat; müzik, dans, heykel ve resim gibi araçlarla yaratıcılığı ve hayal gücünü ifade etmektir. Dijitalleşen dünyada, sanatçının duygularını ve düşüncelerini ifade etmek için teknolojik araçlar kullanması dijital sanat olarak tanımlanabilir. Sanat ve teknolojinin birleşimi olan dijital sanat, sanatçının eserlerini üretmek için teknolojik cihazları kullandığı tüm sanat dallarını kapsar. Geleneksel sanat ile dijital sanat arasındaki temel fark, tasarlandığı mekânın farklı olmasıdır. Örneğin, geleneksel sanatta bir ressam eserini üretirken tuval kullanırken, dijital sanatta bilgisayar veya kamera gibi dijital araçlar kullanılır. Dijital sanat kavramı geniş bir alanı kapsar. Grafik düzenlemelerinden fotoğrafçılık, heykelcilik, resim gibi geleneksel sanat formlarının yeniden üretilmesine ve kopyalanmasına; mühendislik yapılarından yapay zekâ içeren projelere kadar birçok uygulama dijital sanat başlığı altında incelenebilir. Bu makalenin amacı, dijital sanatın tarihsel süreçteki gelişimini ve dönüşümünü, sergi ve sanat piyasasındaki varoluş biçimlerini incelemek ve teknoloji bağlamında bu değişimin ana nedenlerini belirleyerek dijital sanatın geleceği hakkında tahminlerde bulunmaktır. Bir yöntem olarak, literatür araştırması ve tanımlama yöntemiyle sınıflandırmalar yapılır. Bulgulara göre, sanatçılarn ifade aracı olarak dijital teknolojileri kullanımı, dijital

teknolojilerin ilk ortaya çıkışından bu yana gündemdedir ve teknolojiyi yakından takip eden sanatçılar, bu teknolojilerin kullanımı ve yayılmasında ncdrler. Ayrıca, sanat kurumlarının yetki alanında olan dijital sanat, NFT teknolojileri sayesinde bağımsız bir dijital varlığa sahip olabilir ve kendi otonom alanını yaratabilir (Vargün, 2023: 49).

Yapay zekâ (YZ), sanat dünyasında son yıllarda büyük bir değişim ve dönüşüm yaratmaktadır. Bu teknolojinin sanat üzerindeki etkilerini sosyolojik ve antropolojik açıdan incelediğimizde, birçok ilginç ve önemli sonuca ulaşılabiriz. İlk olarak, YZ'nin sanatı değiştirmesinin en önemli yollarından biri, yaratıcılık sürecine olan katkılarıdır. Geleneksel olarak, sanat eserleri genellikle insan zekâsı ve duygularının ürünü olarak kabul edilirdi. Ancak, YZ'nin gelişimi ile birlikte, bilgisayarlar ve algoritmalar aracılığıyla sanat eserleri üretmek mümkün hale gelmiştir. YZ'nin derin öğrenme ve makine öğrenimi gibi teknikleri, büyük veri setlerini analiz ederek sanat eserleri oluşturabilir ve hatta insan sanatçılar tarafından keşfedilmemiş desenler ve stiller ortaya çıkarabilir. Bu durum, sanat dünyasında yeni ve yenilikçi eserlerin ortaya çıkmasına yol açarken, aynı zamanda sanatın yaratıcı sürecinde insan faktörünün yerini sorgulamamıza neden olur. Bununla birlikte, YZ'nin sanatı değiştirmesinin bir başka yolu da sanat eserlerinin deneyimlenme biçimini etkilemesidir. Sanat eserlerini keşfetme ve deneyimleme şeklimiz, dijital sanat eserlerinin artan poplaritesiyle birlikte önemli ölçüde değişmektedir. Örneğin, sanal gerçeklik (VR) ve artırılmış gerçeklik (AR) gibi teknolojiler, izleyicilerin sanat eserlerini daha etkileşimli ve immersif bir şekilde deneyimlemesine olanak tanır. Bu, sanat eserlerinin sadece bir nesne olarak değil, izleyici ile etkileşime giren bir deneyim olarak algılanmasına yol açar. Dolayısıyla, YZ'nin sanatı değiştirmesi, sanat deneyiminin doğası üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Ayrıca, YZ'nin sanatı değiştirmesi, sanat eserlerinin dağıtımı ve erişimi üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. İnternet ve dijital platformlar aracılığıyla, sanat eserlerine her zamankinden daha geniş bir kitleye erişim sağlanmaktadır. YZ'nin yardımıyla, sanat eserlerinin dijitalleştirilmesi ve çoğaltılması kolaylaşmıştır, bu da sanatın daha demokratik bir şekilde paylaşılmasını sağlar. Ancak, bu durum aynı zamanda sanat eserlerinin orijinalliği ve değeri konusunda da yeni sorunlar ortaya çıkarabilir. YZ'nin sanatı değiştirmesi, sosyolojik ve antropolojik açıdan derinlemesine incelenmesi gereken önemli bir konudur. Bu teknoloji, sanat eserlerinin üretiminden deneyimlenmesine kadar birçok yönünü etkilerken, aynı zamanda sanatın insan doğası ve kültürel anlamı üzerindeki etkilerini de yeniden değerlendirmemize neden olur (Shen ve Yu, 2021: 1-10).

Sanat ve teknoloji konusunda Mazzone ile Elgammal "Art, creativity, and the potential of artificial intelligence" (Sanat, yaratıcılık ve yapay zekânın potansiyeli) diye bir makale yazmışlardır. Makale, sanat yapmak için geliştirilen bir yapay zekâ süreci olan AICAN'ı ele almakta ve 21. yüzyılda sanatı ve sanatçıları anlama konusunda yapay zekâ yaratıcılığının ortaya çıkardığı sorunları ele almaktadır.

Bilgisayar bilimi alanındaki eğitimimiz (Elgammal) ve sanat tarihi alanındaki uzmanlığımız (Mazzone) tarafından desteklenen makalede, AICAN'ın eserlerinin sanat olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır, AICAN eserlerini çağdaş sanat bağlamıyla ilişkilendirilmektedir. Yazarlar insan ve makine yaratıcılığını nasıl tanımlayabileceğimizi yeniden düşünme çağrısında bulunmaktadırlar: "Sanat yapma, tarz analizi ve sanat tarihinde büyük ölçekli tarz desenlerini belirleme süreçlerinde yapay zekâ süreçleri geliştirme çalışmamız, insanın sanat yapma tarihini dikkatle incelememize ve bu desenlerin nasıl modelleyebileceğini ve makineye öğretebileceğimize dair bir anlayış geliştirmemize neden oldu. Makine yaratıcılığı ile insan sanatçıların duygusal ve sosyal sanat yapma niyetleriyle çakışmayan ancak onlarla paralel olan bir ilişki öneriyoruz. Daha ziyade, gerektiğinde insan ve makine yaratıcılığı arasında bir iş birliği çağrısında bulunuyoruz, bu iş birliğinde her iki ortağın yaratıcı güçlerini maksimize etmenin bir yolunu görüyoruz" (Mazzone ve Elgammal, 2019: 26).

B. Mondal, "Artificial intelligence: State of the art" (Yapay zekâ: Son teknoloji) makalesinde Yapay Zekâ (YZ); insan zekâsını taklit etme özelliği nedeniyle mevcut on yılın en etkileyici ve tartışılan teknolojisidir. John McCarthy tarafından tanımlandığı gibi, "Özellikle zeki bilgisayar programları oluşturma bilimi ve mühendisliği" olarak tanımlanmaktadır. YZ basitçe insan benzeri bir duygu (algılama), analiz veya anlama ve yanıt verme yeteneği ile makinaların yapımı üzerine bir çalışmadır. Kesin olarak, bu zayıf YZ anlamına gelir, YZ sistemleri eğitildiği belirli bir işi yapabilme yeteneğine sahiptir. Hatta YZ'nin yolculuğu 1950'lerde başlamış olsa da son yıllarda popüler hale gelmiş ve kullanılmaya başlanmıştır ve bunun üç nedeni vardır. İlk olarak, büyük verinin bulunabilirliği; e-ticaret, sosyal ağlar ve işletmeler tarafından üretilen muazzam miktarda veri, ikincisi, makine öğrenme algoritmaları geliştirilmiş ve daha güvenilir hale gelmiştir, üçüncüsü, bulut ve yüksek performanslı bilgisayar sistemleri ucuzlamıştır. YZ, her yeni günle kişisel, sosyal ve iş dünyasını değiştirmektedir. Müzik çalmaktan, satranç oynamaya, resim yapmaya, [çeşitli sanatlar icra etmeye] otonom araçlara, teoremleri kanıtlamaya kadar genel ve özgül ürünlerin geliştirilmesinde kullanılmaktadır. YZ, otomotiv, lojistik, sağlık, hisse senedi ticareti, robotik, finans, ulaşım, eğitim gibi endüstrilerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu makalede, YZ'nin tanımını ve makine öğrenimi ile derin öğrenme arasındaki ilişki, YZ'nin değerlendirilmesine kısa bir zaman çizelgesi ile başlayan bugünün dünyasındaki YZ'nin avantajları, zorlukları tartışılmaktadır. Ardından, problem çözme, bilgi ve akıl yürütme, öğrenme gibi üç temel teknik, yapay sinir ağları ve doğal dil işleme (NLP), yapay zekâ sanat ilişkisi gibi konular sunulur (Mondal, 2020: 389).

Yapay zekâ (YZ) kültürel antropoloji bağlamında oldukça önemli bir konudur. Kültürel antropoloji, insan topluluklarının kültürel pratiklerini, inançlarını, değerlerini ve sosyal yapılarını incelerken, yapay zekâ da insan zekâsını taklit etme veya belirli görevleri yerine getirme yeteneği üzerine odaklanır. Bu iki alan

arasındaki etkileşimler oldukça derin ve karmaşıktır, birçok açıdan birbirlerini etkilerler. Yapay zekâ teknolojileri, insanların kültürel ifadelerini anlama ve analiz etme yeteneğiyle donatılmıştır. Örneğin, doğal dil işleme (NLP) algoritmaları, farklı dil ve kültürlere ait metinleri anlamak ve çevirmek için kullanılabilir. Bu, kültürel antropologlara, farklı toplulukların dil ve ifade biçimlerini inceleme ve karşılaştırma fırsatı sunar. Yapay zekâ algoritmaları, toplum içinde var olan kültürel önyargıları yansıtabilir veya güçlendirebilir. Örneğin, veri toplama ve işleme süreçlerindeki önyargılar, YZ sistemlerinin belirli grupları ayrımcılık yapacak şekilde eğilimli olmasına neden olabilir. Kültürel antropologlar, bu tür önyargıları tespit etmek ve azaltmak için YZ teknolojilerinin nasıl düzeltilmesi gerektiğini araştırabilirler. Yapay zekâ, insanların kültürel etkileşimlerini ve davranışlarını modelleme yeteneğiyle de ilgilidir. Örneğin, makine öğrenimi algoritmaları, sosyal medya kullanımı veya online etkileşimlerde gözlenen kültürel desenleri ve trendleri analiz etmek için kullanılabilir. Bu da kültürel antropologlara, çeşitli kültürel grupların dijital etkileşimlerini anlama ve yorumlama imkânı sağlar. Yapay zekâ teknolojilerinin yaygınlaşması ve benimsenmesi, kültürel pratiklerde ve toplumsal yapıda önemli değişikliklere neden olabilir. Örneğin, yapay zekâ tabanlı işletmeler veya hizmetler, belirli kültürel normların değişmesine veya gelişmesine katkıda bulunabilir. Kültürel antropologlar, bu tür değişimleri ve dönüşümleri izleyebilir ve analiz edebilirler. Yapay zekâ, kültürel antropoloji bağlamında önemli bir araç ve araştırma konusudur. İnsan topluluklarının kültürel pratikleri ve yapıları üzerindeki etkilerini anlamak ve değerlendirmek için derinlemesine incelenmesi gereken bir alanı temsil eder.

“ChatGPT” isimli yapay zekâ sistemine; “Türk insanını kültürel antropoloji bağlamında analiz et!” denildiğinde şu çıkarsamaları yapmıştır:

Doğal Dil İşleme (NLP) Analizi: Türk insanının kültürel ifadelerini ve dil kullanımını analiz etmek için doğal dil işleme teknikleri kullanılabilir. Türkçe sosyal medya platformlarındaki metinlerin analizi, belirli konular ve eğilimler hakkında anlayış sağlayabilir. Örneğin, Türkçe tweetlerin ve mesajların duygu analizi yapılabilir, belirli konuların ne kadar yaygın olduğu veya hangi duyguların daha baskın olduğu belirlenebilir. Görsel Tanıma ve Analiz: Yapay zekâ algoritmaları, Türk kültürüne özgü görsel unsurları tanıyabilir ve analiz edebilir. Örneğin, Türk mutfağına ait yemek fotoğraflarını tanıma algoritmaları kullanarak Türk mutfağına çeşitliliğini inceleyebilir ve hangi yemeklerin popüler olduğunu belirleyebiliriz. Sosyal Ağ Analizi: Türk insanının çevrimiçi etkileşimlerini analiz etmek, kültürel antropolojik anlayışlar için önemli bir kaynak olabilir. Yapay zekâ, Türk insanının sosyal medya etkileşimlerini izleyebilir, gruplar arası ilişkileri belirleyebilir ve belirli konuların veya tartışmaların nasıl yayıldığını gösterebilir. Kültürel Önyargıların Analizi: Yapay zekâ, Türk toplumunda var olan kültürel önyargıları ve eğilimleri tespit edebilir ve analiz edebilir. Örneğin, belirli bir konu veya olay hakkında

Türk insanının çevrimiçi yorumlarında hangi önyargıların belirgin olduğunu belirlemek mümkün olabilir. Kültürel Desenlerin Tanımlanması: Yapay zekâ, Türk insanının tüketim alışkanlıkları, eğilimleri ve alışveriş davranışları gibi kültürel desenleri tanımlayabilir. Bu veriler, Türk toplumunun değerlerini, önceliklerini ve ilgi alanlarını anlamak için değerli bir kaynak olabilir (Chat-GPT, 2024: 1).

Yapay zekâ (YZ) ile antropoloji arasındaki ilişki karmaşık ve çok yönlüdür. Bu iki alan, insan topluluklarını ve kültürlerini anlama ve analiz etme amacıyla farklı yöntemler ve yaklaşımlar kullanır, ancak birbirlerini tamamlayıcı ve etkileşimli bir ilişki içindedir. Yapay zekâ, büyük veri kümelerini analiz etme ve desenleri tanıma yeteneğiyle, antropolojinin kültürel anlayışını derinleştirebilir. Antropologlar, YZ'nin veri analizi tekniklerini kullanarak, belirli kültürel pratikleri, inançları ve değerleri anlamak için veri odaklı yaklaşımlar geliştirebilirler. Yapay zekâ teknolojileri, antropologlara yeni araştırma yöntemleri ve araçlar sunabilir. Örneğin, doğal dil işleme (NLP) algoritmaları, antropologların büyük metin kümelerini analiz etmesine ve kültürel desenleri tanımlamasına yardımcı olabilir. Görsel tanıma ve analiz teknikleri ise antropologların fotoğraf ve görüntü verilerini kullanarak kültürel öğeleri tanımlamasına ve yorumlamasına olanak tanır. Yapay zekâ, kültürel önyargıları tespit etme ve analiz etme konusunda antropologlara yardımcı olabilir. Antropologlar, YZ tekniklerini kullanarak, belirli gruplara veya kültürlere yönelik önyargıları ortaya çıkarabilir ve bu önyargıların nasıl yayıldığını ve etkileşimlere nasıl yansıldığını anlayabilirler. Yapay zekâ, toplumsal ve kültürel değişimin anlaşılmasına ve analizine katkıda bulunabilir. Özellikle yapay zekâ tabanlı sosyal medya analizi, belirli toplumların değerleri, inançları ve eğilimleri hakkında bilgi sağlayabilir ve kültürel değişimin nasıl gerçekleştiğini gösterebilir. Yapay zekâ ile antropoloji arasındaki ilişkiyi değerlendirirken, etik ve sosyal sorunlar da dikkate alınmalıdır. Özellikle, veri gizliliği, kültürel önyargılar ve yapay zekâ algoritmalarının toplum üzerindeki etkileri gibi konular, antropologların yapay zekâ teknolojilerini kullanırken dikkate almaları gereken önemli hususlardır. Yapay zekâ ve antropoloji arasındaki ilişki, insan topluluklarını ve kültürlerini anlama ve analiz etme sürecini dönüştürebilir ve derinleştirebilir. Ancak, bu ilişkinin karmaşıklıkları ve etik sorunları dikkate alınarak bilinçli bir Şekilde yönetilmelidir (Govia, 2020: 42-64).

Yapay zekâ ve antropoloji konusunda Alexander Chablo; "What Can Artificial Intelligence Do for Anthropology?" (Yapay zekâ antropoloji için ne yapabilir?) isimli bir makale kaleme almıştır. Yapay zekâ, antropolojiye bir dizi fayda sağlayabilir. Öncelikle, yapay zekâ teknolojileri, büyük veri kümelerini analiz etme yeteneğiyle antropologlara kültürel desenleri ve eğilimleri tanıma imkânı sunar. Doğal dil işleme (NLP) ve görsel tanıma algoritmaları gibi yapay zekâ teknikleri, antropologların metinler, fotoğraflar ve diğer veri türleri üzerinde çalışarak, farklı kültürlerin ifadelerini, inançlarını ve değerlerini daha derinlemesine anlamalarına

yardımcı olabilir. Ayrıca, yapay zekâ, kültürel önyargıların analiz edilmesine ve tespit edilmesine de yardımcı olabilir, böylece antropologlar toplumların içinde var olan önyargıları daha iyi anlayabilir ve analiz edebilirler. Bununla birlikte, yapay zekâ, antropoloji araştırmalarında yeni yöntemler ve araçlar sunar ve toplumsal değişimin anlaşılmasına ve analizine katkıda bulunabilir. Ancak, yapay zekâ teknolojilerinin kullanımında etik ve sosyal sorunlar da dikkate alınmalı ve bilinçli bir Şekilde yönetilmelidir (Chablo, 1996: 553-555).

4. Post-modern Dönemde Sanat: Cinsiyet ve Kimlik

Modern ve postmodern dönemler, sanatın gelişmesinde çarpıcı değişimlere tanıklık etti. Bu dönemler, sanatın sadece estetik bir ifade aracı olmaktan çıkıp, derin toplumsal ve kültürel tartişmaların odak noktası haline gelmesine yol açtı. Özellikle cinsiyet ve kimlik gibi temel kavramlar, sanatın bu dönemdeki gelişiminde önemli bir role sahiptir. Sanat tarihinde, 19. ve 20. yüzyılın başları arasında gerçekleşen dönemde, sanatçılar geleneksel sanat normlarını sorguladılar. Oluka yeni ve yenilikçi ifade biçimleri arayişına girdiler. Postmodern sanat, modernizmin eleştirisine ve sorgulanmasına dayanan bir sanat akımıdır. Postmodern sanat, heterojenlik, çoğulculuk ve ironi gibi kavramları vurgular ayrıca sıklıkla sınırları bulanıklaştırır. Cinsiyet, toplumsal olarak belirlenen ve kültürel olarak biçimlendirilen bir kavramdır. Cinsiyet, biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet olmak üzere iki bileşenden oluşur. Sanatta cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri ve kimlikleri üzerinden incelenebilir. Kimlik, bireyin kendini tanımlama biçimi ve toplumsal bağlamda konumlandığı kimlik kategorileridir. Sanatta kimlik, etnik, cinsel, kültürel ve sosyal kimlik gibi çeşitli unsurları içerebilir.

Modern sanat döneminde, cinsiyet ve kimlik kavramlarına dair ilk tartişmalar başladı. Özellikle, feminist sanat hareketi, sanat alanında cinsiyet eşişsizliğini sorguladı ve kadın sanatçıların eserlerindeki kimlik ve deneyimlerini vurguladı. Öte yandan, postmodern dönemde, sanatın heterojenliği ve çeşitliliği, cinsiyet ve kimlik konularında daha geniş bir yelpazede ifade buldu. Postmodern sanat eserleri, cinsiyet ve kimlik normlarını sorguladı, çoğulculuk ve farklılığı kutladı ve belirsizlik ve karmaşıklık üzerine odaklandı. Modern ve postmodern dönemlerde, sanatın gelişiminde cinsiyet ve kimlik kavramları büyük önem kazandı. Feminist sanat hareketi, cinsiyet eşişsizliğine dikkat çekti ve kadın sanatçıların seslerini duyurmasını sağladı. Postmodern sanat ise, cinsiyet ve kimlik kavramlarını sorgulayarak, çoğulculuğu ve farklılığı vurguladı. Bu dönemlerde sanat, cinsiyet ve kimlik konularında derin tartişmalara ve yeni anlayişlara kapı araladı.

Günümüzde cinsiyet ve kimlik kavramları antropolojik açıdan oluka önemli bir konudur. Antropoloji, kültürel çeşitliliği anlamak ve insan topluluklarının davranişlarını, inançlarını, değerlerini ve pratiklerini incelemek için disiplinler arası bir yaklaşım benimser. Cinsiyet ve kimlik, bu çeşitlilik içinde önemli bir yer tutar. Cinsiyet, antropolojide biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet olmak üzere

iki ayrı kavram olarak ele alınır. Biyolojik cinsiyet, bireyin fizyolojik özelliklerine dayalı olarak belirlenen bir kavramken, toplumsal cinsiyet toplumun belirli normları ve beklentileri doğrultusunda şekillenen bir kimlik ve roller bütünüdür. Antropologlar, farklı toplumlarda cinsiyet rollerinin nasıl tanımlandığını, bu rollerin nasıl uygulandığını ve değişen toplumsal dinamiklerin cinsiyet algıları üzerindeki etkisini araştırır. Kimlik ise bireyin kendini tanımlama ve toplumsal bağlamda konumlandığı kimlik kategorilerini içerir. Kültürel, cinsel, etnik, sosyal ve dini kimlikler gibi çeşitli kimlik türleri, antropologlar tarafından incelenir. Bu kimlikler, bireylerin aidiyet duygularını, toplumsal ilişkilerini ve yaşantılarını belirler ve kültürel bağlamda şekillenir. Günümüzde antropologlar, cinsiyet ve kimlik kavramlarını çeşitli toplumlarda ve kültürel bağlamlarda incelerler. Transgender, cinsel yönelim, cinsiyet rollerinin değişimi gibi konular da antropolojik araştırmaların odak noktasıdır. Antropolojik çalışmalar, bu konularda toplumsal normların, değerlerin ve pratiklerin nasıl şekillendiğini ve değiştiğini anlamaya çalışır (Morris, 1995: 567-592).

Sonuç ve Tartışma

Sanat ve ritüel hem yerel hem de küresel düzeyde karmaşık ve etkileşimli dinamikler sergiler. Yerellik, bir kültürün özgün ifade biçimlerini, sembollerini ve ritüellerini içeren benzersiz bir kimliği ifade ederken, küresellik ise kültürler arası etkileşimler ve paylaşılan deneyimlerin sonucu olarak ortaya çıkar. Sanat, bir toplumun değerlerini, inançlarını, tarihini ve yaşam tarzını yansıtan bir aynadır. Yerel sanat formları, o toplumun coğrafi, tarihi, sosyal ve kültürel bağlamıyla sıkı bir ilişki içindedir. Bu nedenle, yerel sanat genellikle belirli bir coğrafi bölgeye özgü motifler, renkler, malzemeler ve teknikler kullanır. Bu, toplumun kendine özgü kimliğini ve kolektif hafızasını yansıtır.

Ancak günümüzde küreselleşme, iletişim teknolojilerinin gelişimi ve seyahat kolaylıkları gibi faktörler, kültürler arası etkileşimi artırmıştır. Bu, yerel sanatın ve ritüellerin küresel ölçekte tanınmasını ve benimsenmesini kolaylaştırır. Örneğin, bir coğrafyada geleneksel olarak yapılan bir ritüel veya bir sanat formu, dijital medya aracılığıyla dünya çapında milyonlarca insanın ilgisini çekebilir. Bununla birlikte, küreselleşme aynı zamanda yerel kimliğin korunması ve vurgulanması gerekliliğini de ortaya çıkarır. Birçok toplum, küresel medyanın ve ticaretin etkisiyle kendi kültürel miraslarını korumak ve yaşatmak için çaba sarf etmektedir. Bu bağlamda, yerel sanat ve ritüellerin yaşatılması, toplumların kimliklerini sürdürmelerine ve kültürel çeşitliliği korumalarına yardımcı olur. Sanat ve ritüeldeki yerellik ve küresellik dinamikleri, birbirini tamamlayan ve etkileşen unsurlardır. Yerel kültürlerin benzersiz ifadeleri, küresel platformlarda paylaşıldıkça ve etkileşime girdikçe, kültürel zenginliğin ve çeşitliliğin korunması ve teşvik edilmesi için önemli bir rol oynar.

Yerellik ve kreselleŒme konusunda birçok ünlü sosyolog ve antropologun eŒitli grŒleri bulunmaktadır. KreselleŒme ağında kültürel akımların nasıl meydana geldiği ve küresel ve yerel düzeyler arasındaki etkileŒimleri inceleyen Appadurai, "medya etnografisi" kavramını geliŒirmiŒtir. Ona göre, kreselleŒme süreci yerel kültürlerin yıkılmasına yol açmak yerine, daha zengin, karmaŒık ve katmanlı bir kültürel peyzajın ortaya çıkmasına neden olabilir (Kraidy ve Murphy, 2004: 299-307). Manuel Castells, kreselleŒme, yerellik ve küresel ağlar arasındaki iliŒkiler üzerine alıŒmıŒtır. Castells'e göre, kreselleŒme süreci yerel topluluklar üzerinde hem homojenleŒtirici hem de farklılaŒtırıcı etkilere sahip olabilir. Küresel ağlar, yerel toplulukları daha önce olmadığı Œekillerde birbirine bağlar ve bu da yerel kültürlerin yeniden Œekillenmesine yol açabilir (Castells, 1999: 4-6). Kültürel antropolog Geertz, yerellik ve kreselleŒme arasındaki iliŒkiyi incelerken yerel kültürlerin anlamlandırılmasını vurgulamıŒtır. Ona göre, kreselleŒme, yerel kültürleri yok etmek yerine, daha karmaŒık ve eŒitli hale getirebilir. Ancak, bu süreçte yerel topluluklar bazen küresel gler tarafından baskı altına alınabilir veya asimile edilebilir (Matei, 2014: 542-546). Sassen, küresel Œehirlerin oluŒumunu ve küresel ekonomi ile yerel topluluklar arasındaki etkileŒimleri incelerken kreselleŒme ve yerellik arasındaki iliŒkiyi ele almıŒtır. Ona göre, kreselleŒme süreci yerel ekonomileri dnŒtrebilir ve bazı yerel toplulukları dıŒlayabilirken, diğer yandan da yerel topluluklar küresel ağlara entegre olabilir ve bu da yerel ekonomileri güçlendirebilir (Sassen, 2003, 241-248).

KreselleŒme, dünya genelinde ekonomik, kültürel ve sosyal etkileŒimlerin artmasıyla birlikte yerel sanatlar ve ritüeller üzerinde önemli etkilere sahip olmuŒtur. Bu etkiler, yerel sanatların ve ritüellerin hem dnŒmne hem de korunmasına yol açabilir. KreselleŒme ağında, yerel sanatlar ve ritüeller küresel medyanın etkisi altında dnŒebilirken, aynı zamanda kreselleŒmenin getirdiği yeni olanaklarla da glenebilirler. Örneğin, geleneksel bir dans ya da müzik tarzı, internet ve dijital medya aracılığıyla dünya çapında tanıtılabilir ve daha geniŒ bir kitleye ulaŒabilir. Bu durum, yerel sanatçılar için yeni iŒ fırsatları yaratırken, aynı zamanda kültürel kimliklerini koruma ve tanıtma fırsatı sunar. Ancak, kreselleŒme aynı zamanda yerel sanatları ve ritüelleri tehdit edebilir. Özellikle, küresel tüketim kültürü yerel üretim ve geleneksel sanatları rekabetten etkileyebilir. Örneğin, yerel el sanatları yerine ithal malların tercih edilmesi, yerel zanaatkrların gelirlerini azaltabilir ve geleneksel becerilerin kaybolmasına neden olabilir. Bununla birlikte, bazı küresel markaların yerel sanatları desteklemesi ve iŒ birliği yapması da olumlu bir etki yaratabilir. Bu, yerel sanatçıların daha geniŒ bir pazar eriŒimine sahip olmalarını sağlayarak yerel ekonomiyi canlandırabilir. Antropologların bu konudaki grŒleri de eŒitlidir. Örneğin, Clifford Geertz, yerel sanatların küresel etkiler altında bile anlamını ve öneminin koruyabileceğini savunur. Ona göre, sanat ve ritüeller toplumların anlam dünyasını Œekillendirir ve bu nedenle küresel etkilerle bile yerel topluluklar için anlam taŒımaya devam ederler. Aynı Œekilde, Arjun

Appadurai, küreselleşme çağında sanatın ve kültürel ürünlerin dolaşımının artmasıyla yerel sanatçıların yeni fırsatlara kavuşabileceğini ve küresel ağlar aracılığıyla kendi kültürlerini ifade etme ve paylaşma imkânına sahip olabileceklerini belirtir. Ancak, Saskia Sassen gibi bazı antropologlar, küreselleşmenin yerel sanatları ve ritüelleri tehdit edebileceğini vurgularlar. Özellikle, küresel ekonomik güçlerin yerel ekonomilere ve kültürlere egemen olması, yerel sanatların ve ritüellerin değerinin azalmasına ve hatta yok olmasına neden olabilir. Sonuç olarak, küreselleşme çağında yerel sanatlar ve ritüeller hem dönüşüme uğrayabilir hem de korunabilir. Antropologların ve diğer entelektüellerin farklı görüşleri, bu sürecin karmaşıklığını ve çeşitliliğini vurgulamaktadır. Ancak, yerel sanatların ve ritüellerin korunması ve değerinin devam ettirilmesi için küresel ve yerel düzeyde politika ve çabaların birleştirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada sanat ve ritüelin kültürel antropoloji bağlamında ele alınmasıyla ilgili güncel tartışmalara odaklanılmıştır. İncelemelerimiz, sanat ve ritüelin insan toplulukları için ne kadar önemli olduğunu ve kültürel anlamda nasıl derin bir etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, bu çalışma, sanat ve ritüelin sadece estetik değil, aynı zamanda toplumsal ve dini bir işlevi olduğunu göstermektedir. Bulgularımız, sanat ve ritüelin, toplumların kimlik oluşturmada ve bir araya gelmesinde kilit bir rol oynadığını göstermektedir. Sanat, duyguları ifade etmenin yanı sıra kültürel değerleri ve normları iletmek için bir araç olarak işlev görürken, ritüeller ise toplumların dini ve sosyal pratiklerini düzenler ve deneyimlerini yönlendirir. Bu nedenle, sanat ve ritüellerin anlaşılması, bir toplumun derin kültürel dokusunu anlamak için önemlidir.

Bu makalede önerilen bir sonraki adım, sanat ve ritüelin kültürel çeşitliliğini daha iyi anlamak ve değerini korumak için kültürel antropologların, sanatçıların ve toplum liderlerinin iş birliği yapmasıdır. Bu iş birliği, yerel sanat ve ritüellerin korunmasına ve geliştirilmesine yönelik politikaların ve programların oluşturulmasına yardımcı olabilir. Ayrıca, bu çalışma, sanat ve ritüelin eğitim kurumlarında ve toplumda daha fazla vurgulanmasının önemini de vurgulamaktadır. Sonuç olarak, sanat ve ritüel konularındaki güncel tartışmaların derinlemesine incelenmesi, kültürel antropoloji alanında ileriye yönelik araştırmalara ışık tutabilir. Bu çalışma, sanat ve ritüelin toplumlar üzerindeki etkilerini daha iyi anlamamıza ve kültürel çeşitliliği daha iyi korumamıza yardımcı olabilir. Latince bir deyişte belirtildiği gibi: “*Ars longa, vita brevis*”, sanat uzun hayat ise kısadır.

Kaynakça

- Adorno, Theodor (2004). *Aesthetic Theory*. Ed. Gretel Adorno and Rolf Tiedemann. Trans. Robert Hullot-Kentor. London, New York: Continuum.
- Allan, Derek (2009). *Art and the Human Adventure. André Malraux's Theory of Art*. Amsterdam: Rodopi.

- Ashley, Kathleen (1992). "Art in Ritual Context: Introduction". *Journal of ritual studies*, 6(1): 1-11.
- Beardsley, Monroe (1975). *Aesthetics from Classical Greece to the Present* (Vol. 13). USA: University of Alabama Press.
- Benjamin, Walter (1935). "The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction". *Illuminations*, Ed. Hannah Arendt. New York: Schocken Books, 1-26.
- Benjamin, Walter (2003). *Understanding Brecht*. Trans. Anna Bostock, London: Verso Books.
- Berger, John (1972). *Ways of Seeing*. London: Penguin Books.
- Castells, Manuel (1999). *Information Technology, Globalization and Social Development*. Geneva: UNRISD.
- Chablo, Alexander (1996). "What Can Artificial Intelligence Do for Anthropology?". *Current Anthropology*, 37(3): 553-555.
- ChatGPT (2024). "Türk İnsanı Kültürel Antropoloji Bağlamında Analizi". <https://chatgpt.com/> (Erişim: 07.05.2024).
- Danto, Arthur (2003). *The Abuse of Beauty*. USA: Open Court Publishing.
- Dickie, George (2004). "The New Institutional Theory of Art". *Aesthetics and the Philosophy of Art: The Analytic Tradition: An Anthology*, 47-54.
- Goldbard, Arlene (2006). *New Creative Community: The Art of Cultural Development*. Oakland: New Village Press.
- Govia, Leah (2020). "Coproduction, Ethics and Artificial Intelligence: A Perspective from Cultural Anthropology". *Journal of Digital Social Research*, 2(3): 42-64.
- Keesing, Felix Maxwell (1965). *Cultural Anthropology*. New Delhi: Mittal Publications.
- Kim, Minsoo. (2018). "Newly Generated Ritual in the Age of Digital Technology". *Virtual Creativity*, 8(2): 179-188.
- Köpping, Klaus-Peter, et al. (Eds.). (2006). *Ritual and Identity: Performative Practices as Effective Transformations of Social Reality* Vol. 8. LIT: Verlag Münster.
- Kraidy, Marwan M., & Murphy, Patrick D. (2004). "Media Ethnography: Local, Global or Translocal?". *Global Media Studies*, Routledge: 299-307.
- Lamarque, Peter & Olsen, Stein Haugom (2018). *Aesthetics and the Philosophy of Art: The Analytic Tradition, An Anthology*. New Jersey: Wiley-Blackwell.
- Massumi, Brian (1997). "Deleuze, Guattari and the Philosophy of Expression". *CRCL*, 24(3): 15-23.
- Matei, Corina Sorana (2014). "Globalization- An Anthropological Approach". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 149: 542-546.

- Mazzone, Marian, & Elgammal, Ahmed (2019). "Art, Creativity and the Potential of Artificial Intelligence". *Arts*, 8(1): 26.
- Mesch, Claudia (2014). *Art and Politics: A Small History of Art for Social Change Since 1945*. Bloomsbury: Bloomsbury Publishing.
- Mondal, Bhaskar (2020). "Artificial Intelligence: State of the Art". *Recent Trends and Advances in Artificial Intelligence and Internet of Things*, 389-425.
- Morphy, Howard, & Perkins, Morgan (2006). "The Anthropology of Art: A Reflection on Its History and Contemporary Practice". *The Anthropology of Art: A Reader*. Ed. Howard Morphy & Morgan Perkins, USA: Blackwell Publishing, 1-32.
- Morris, Rosalind C. (1995). "All Made Up: Performance Theory and the New Anthropology of Sex and Gender". *Annual Review of Anthropology*, 24(1): 567-592.
- Novitz, David (1992). *The Boundaries of Art*. Philadelphia: Temple University Press.
- Sassen, Saskia (2003). "The State and Globalization". *Interventions*, 5(2): 241-248.
- Scannell, Paddy (2003). "Benjamin Contextualized: On The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction". *Canonic Texts in Media Research: Are There Any? Should There Be? How About These?* Ed. Katz et al. (Eds.). Cambridge: Polity Press, 74-89.
- Schneider, Arnd (2012). "Anthropology and Art". *The Sage Handbook of Social Anthropology*, 1: 56-72.
- Shen, Yan., & Yu, Fang (2021). "The Influence of Artificial Intelligence on Art Design in the Digital Age". *Scientific programming*: 1-10.
- Tedman, Gary (2012). *Aesthetics & Alienation*. London: Zero Books.
- Thompson, Reynaldo & Mukhopadhyay, Tirtha (2023). "Ritual Humanity at the Intersections of Art and Technology Accounts of the Past and the Future". *DAT Journal*, 8(3): 66-73.
- Tolstoy, Leo (1995 [1897]). *What is Art?*. Trans. by Richard Pevear and Larissa Volokhonsky. London: Penguin.
- Turner, Dennis (1985). "The Subject of The Conversation". *Cinema Journal*, 24(4): 4-22.
- URL-1: "Impact of Digital Technology on Art". <https://1605collective.com/blogs/blogposts/impact-of-digital-technology-on-art> (Erişim: 08.05.2024).
- Valéry, Paul (1928). *La Conquęte de l'ubiquitę*. Paris: Œuvres, tome II, Pięces sur l'art, Nrf, Gallimard, Bibl. de la Plęiade.
- Vargün, Ŗzlem (2023). "Transformation of Technology and Art: Digital Art". *Journal of Arts*, 6(1): 49-54.
- Wolff, Janet. (2021). *Aesthetics and the Sociology of Art*. London: Routledge.

Goldbard, Arlene (2006). *New Creative Community: The Art of Cultural Development*. New Village Press.

Çalışmanın yazarı/yazarları "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmişlerdir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından çalışmayla ilgili herhangi bir destek veya teşekkür beyanında bulunulmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışmanın araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın/yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu çalışma ile ilgili yazarın beyan ettiği herhangi bir not bulunmamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmanın tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgment: No statement of support or acknowledgement was made by the author regarding the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this study.

Author's Note: There are no any notes declared by the author regarding this study.

Author Contributions: All sections of this study have been prepared by a single author.